

[00:00] Водитељ: Српски звуци, емисија којом обнављамо сећање на наше музичко наслеђе. Овај пројекат је суфинансиран од стране Министарства информисања и телекомуникација Републике Србије. Ставови изнети у подржаном медијском пројекту нужно не изражавају ставове органа који је доделио средства.

Тема наше данашње емисије је Опера Петра Коњовића Коштана коју смо негде више навикли да гледамо у позоришту, јер је реч о познатом и веома извођеном делу српског књижевника Боре Станковића. Дакле, не верујем да ико постоји од бар људи из средњег доба и и старијих међу нама, а да не зна о чему се ради у најпре драми Коштана. А та драма је прилагођена и за оперско извођење пошто се иначе ради и радило о комаду са певањем и увек су биле те запажене музичке нумере. Било да се ради о Коштаниној песми или да се ради о чувеној песми Миткета, о његовом жалу за младашћу. У данашњој емисији о опери Петра Коњовића разговарамо са нашом сталном саговорницом, музиколошкињом Ањом Лазаревић Коцић.

[01:14] Водитељ: Коштана је опера у три чина и шест слика српског композитора Петра Коњовића рађена према истоименој драми Борисава Станковића. Први пут је изведена 1931. године у Загребу. Тада Краљевина Југославија у хрватском народном казалишту. Али то ћемо чути и од наше саговорнице Ање Лазаревић Коцић. Да кажем да у опери су их имали заправо биле су различите улоге. Ту је Коштана, млада циганска певачица, сопран, Хаџи Тома, боемски трговац Бас, Стојан његов син Тенор, Стана његова сестра Сопран. Арса председник општине Баритон, Марко Млинар Бас, Магда његова жена Алт и цигански кмет такође бас. Садржај радње се дешава у Врању око 1880. године непосредно по ослобођењу од Турака.

[01:58] Ања Лазаревић Коцић: Коштана је у суштини производ композиторове хајде да кажем заинтересованости за само књижевно дело. Дакле то је просто било дело које је њега на неки начин интригирало и одушевљавало и наравно које је било само по себи и због самог лика Коштане и свега онога што сте већ ви навели. Врло интригантна за сценску поставку, али у неком другачијем руху. Тако да се он лати од тог посла и суштински то јесте било незахвално зато што сте ви већ имали један однос публике према томе који је већ био негде дефинисан и очигледно је да је и сам Коњовић тога био свестан јер је он Коштану уписао јако дуго отприлике преко 10 година. Дакле, зна се да је започео током великог рата. Када тачно не зна се, 16, 17 а завршен отприлике 1928. 29. и после 31 изведена први пут. Оно што је он желео јесте да сам пише либрето и сам је и писао либрето. Поставио је то дело тако да прати наравно ту неку кључну драматургију. Овај саме саме самог књижевног дела, али је наравно ту додата, односно додате су сцене које су искључиво инструменталне, којих наравно нема. Ту има доста жанр сцена такозваних, дакле свега онога што је са већ песмом и игром. То су те такозване жанр сцене у операма и то је такође овај урадио на неки врло специфичан начин. Али оно што је важно јесте да заправо сама ов Овај књижевно дело није суштински мењено, да радња није суштински мењана. Једино што су евентуално те неке жанр сцене мало овај другачије урађене него што је то у самом делу Боре Станковића. И онда имате ситуацију да је Коштана премијерно изведена у три највећа центра заправо тадашње Југославије у Београду, у Љубљани и у Загребу и да је много боље примљена овај у Љубљани и у Загребу него у Београду.

[04:05] Водитељ: Говоримо о с једне стране о опери која је као што сте рекли прешла границе и била извођена у иностранству, а с друге стране поменули сте да је неславно прошла код нас. Па хајде да видимо шта се шта се то десило с том опом.

[04:20] Ања Лазаревић Коцић: Па било је очигледно тешко публици да превазиђе заправо ту чињеницу да не иде да гледа Станковићеву коштану, него да је то заправо тај предлог један по ком је рађена опера и по ком је рађен Либрето. Дакле, ту је требало да прође неколико година да се публика одлучи да оде да погледа Коњовићеву коштану, а не Станковићеву. И ту онда имате једну занимљиву ситуацију где је од самог старта. На пример, Мило Милојевић који је већ био један од најцењенијих критичара, уздизао ту оперу заиста као највећи домет можда српске уметничке музике до тог тренутка. И страшно га је болела чињеница што је опера много успешнија у први мах била овамо где нису људи били у суштини толико упознати са Станковићевим делом нити оптерећени тиме овај ух као као што је то био случај у Београду. Али наравно то се кроз пар година, хајде да кажемо десетак максимално променило и ви сте већ имали једну потпуно другачију атмосферу. То је касније опера која се изводила и у неким другим земљама, у Чешкој поготово то можда највише најчешће у односу на на овај Југославију тадашњу и опет имамо једну ситуацију да ух је приступио па не бих рекла ревизији дела, али просто додавању још једне кратке сцене тамо негде 40-их година. Овај међутим то суштински ништа није није променило, али то композитори често раде. Дакле врате се неком делу а па помисле да је можда боље додати, мало нешто изменити и то је сад да кажем тај неки стандард када се изводи. То је јако ретко. Изводи се та каснија варијанта. Када ми слушамо те снимке коштане, на шта треба да обратимо пажњу?

[05:50] Ања Лазаревић Коцић: Прво ћу да кажем да су снимци коштане ретки и оно што хвала богу постоји, имамо срећу па смо имали сјајну телевизију заправо у тој старој држави некадашњој па између осталог и коштане тада снимљена као филм. Дакле филмована верзија опере. Ја мислим да је то нека 80 и друга трећа година. Не држите ме за реч, али тако нешто. И постоји тај да кажем и звучни и видео запис што је стварно велика драгоценост. Јесте јер на сцени није било могуће да је видите нити постоји снимак сценског извођења. Не знам да ли су урадили снимак сценског извођења сада када је обновљена пре пар година, али свакако то није доступно још увек овај јавно. Оно што је ту јако важно јесте наравно чињеница да се у складу са свим оним што сам раније причала о тој његовој инспирацији, експресионизму и везаношћу за фолклор што се наравно базирао на овај народну музику, на фолклор и то посебно из тог овај јужнијег дела, дакле коме суштински цела та прича припада. Оно што је њему било интересантно и што је и свим експресионистима интересантно јесте ритам. Дакле ти ритмови који који је он на различите начине користи до тада наравно врло необичне за уметничку музику. Тако да ето тај ритам народна песма која сада наравно по правилима онога што јесте уметничко односно оперско певање ипак задржава неке своје карактеристике. Дакле он се јако труди и прави тај невероватан баланс. То је јако тешко суштински, а успео је и због тога је толико важно. важна и музички. Дакле тај баланс између онога што су карактеристике народне песме, народног пој овај певања и сада оперског певања поготово тог експресионистичког које некада заправо има и то пуцање гласа и прекиде и крикове и тај глас који није баш у својој најлепшој форми. Тако да то је он све уз фантастичну драматургију успео да да споји у једно снажно, заиста снажно дело. Дакле, врло је потресно и и драматично и ја лично мислим, а многи значајнији пре мене су то тврдили, да је онако у пуном обиму овај и та њена лична драма и уопште њихова заједничка овај свих тих главних ликова стварно онако није изгубила ништа. Напротив, можда је чак и и добила још Још неки слој додатни.